

terapevte pa poslal v svoje centre v Evropi in Severni Ameriki, kamor je tudi sam odšel na zdravljenje.¹⁰

OPOMBE

- 1 S. A. Tokarev, Vera v zgodovini narodov sveta, Ljubljana 1974, str. 220–221.
- 2 Prav tam.
- 3 Bojan Baskar, Kažipoti nirvanizma, Časopis za kritiko znanosti in domisljije & novo antropologijo, št. 13–14 (1976), str. 355.
- 4 Andre van Lysebeth, Učim se joga, Ljubljana 1975, str. 222.
- 5 Rajneesh International University, str. 1.
- 6 Glej, Ralf Čeplak, Način življenja v gibanju ISKCON (mednarodne družbe Krišnove zavesti), Problemi št. 4 (1980) str. 89–112.
- 7 N. d., str. 89.
- 8 Milan Štante, Med hipiji in guruji, Mladina, št. 26–39 (1976).
- 9 Mračno cesarstvo verskega šarlatana, Nedeljski dnevnik, 8. junij 1980, str. 25.
- 10 Guruja ni, nekam je moral iti, Teleks, 18. junija 1981, str. 38–39.

MIHAELA HUDELJA

O MALIH NARODIH SOVJETSKEGA SEVERA

Sovjetska zveza je ena od najbolj mnogonacionalnih držav sveta. Naseljuje jo nad sto velikih in malih narodov, ki se razlikujejo po izvoru, jeziku, kulturi in življenjskih navadah. 22 narodov (všeti so tudi Židje, Nemci in Poljaki), od katerih vsak šteje čez milijon ljudi, predstavlja 96,3 % prebivalstva države. Še 30 narodov z od 100 tisoč do milijon pripadnikov tvori 3,4 % vsega prebivalstva. Desetine ostalih narodov predstavljajo torej komaj 0,4 % od 262,4 milijona državljanov te prostrane dežele.¹

Etnična sestava prebivalstva se je v zadnjih sto letih spreminjala, o čemer pričajo podatki podpisov iz let 1897 (prvi in edini popis prebivalstva v carski Rusiji), 1926, 1939, 1959, 1970 in 1979. Leta 1897 so sicer spraševali po materinem jeziku in ne po narodnosti, našli pa so 146 jezikov.² L. 1926 so popisali kar 194 etničnih enot,³ l. 1939 samo 99,⁴ l. 1959 spet več – 109, l. 1970 še 104 in 1979 – 101.⁵ Zmanjšanje števila etničnih enot je po mnenju sovjetskih etnologov posledica procesov etnične konsolidacije, vendar pri tem seveda ni mogoče prezreti, da so različne številke v določeni meri tudi izraz politične volje oblasti, hkrati pa tudi objektivnih težav metodološke narave.

Velika večina sovjetskih narodov oziroma njihovih jezikov pripada štirim jezikovnim družinam: indoevropski (80,2 % prebivalstva), altajski (15,4 %), kavkaški (2,5 %) in uralski (1,7 %).⁶ Tu nas seveda zanimata predvsem altajska in uralska. Altajsko družino delimo na turkotatarsko (tjurksko), mongolsko in tunguško–mandžursko skupino jezikov, uralsko pa na ugrofinsko (ogrsko in finsko) in samodijsko skupino. Poleg njih živijo v Sibiriji še paleoazijski narodi, ki jih običajno umetno združujejo v nekakšno družino, ker ne pripadajo nobeni od poznanih jezikovnih grupacij. Vsi spadajo med t. i. „narode Severa“ in so za nas torej še posebej zanimivi.

Najpopolnejši znanstveni oris jezikov, ki jih govorijo na ozemlju ZSSR, je v petih obsežnih zvezkih monografije

„Jeziki narodov ZSSR“.⁷ Predstavljenih je 127 jezikov, in sicer 24 indoevropskih, 25 turkotatarskih, 20 ugrofinskih in samodijskih, 36 kavkaških in 22 mongolskih, tunguško–mandžurskih in paleoazijskih jezikov. Med njimi ni jezikov tistih narodov, katerih večina živi zunaj meja Sovjetske zveze (nemški, korejski, poljski, madžarski itd.).

Oktobrska revolucija je korenito posegla v nacionalno–jezikovno problematiko in omogočila mnogim neruskim narodom izredno nagel napredek tudi pri razvoju njihovih jezikov in kultur. V carski Rusiji so izdali knjige skupno v 26 jezikih narodov Rusije, v letu 1913 pa v devetnajstih,⁸ medtem ko so jih v sovjetskem obdobju izdali kar v 89 jezikih.⁹ Dvajseta in tudi še trideseta leta so leta sunkovitega kulturnega vzpona številnih prej malo znanih ali celo neznanih narodov, leta široke demokracije v reševanju nacionalno–jezikovnega vprašanja. Hkrati se že sredi tridesetih let pojavljajo znamenja zašuka k veliko–državni, stalinistični politiki (med drugim tudi vsilitev cirilske pisave za več deset jezikov). Toda v dobi t. i. jezikovne graditve so jezikoslovci prvič ustvarili pisavo 52 narodom s skupaj 12 milijoni pripadnikov, čeprav se je v povojnem obdobju obdržalo le 36 od teh pisav. Glede na številčno stanje v l. 1970 je število pripadnikov tistih narodnosti, v jezikih katerih so postopno prenehali tiskati knjige in brošure, znašalo okrog 555 tisoč.¹⁰ V letu 1980 so natisnili knjige v 62 jezikih narodov ZSSR¹¹, l. 1971 v 65, l. 1972 pa le v 57 jezikih. Zastopanost jezikov je vsako leto rahlo drugačna. Če upoštevamo npr. 20-letno obdobje, se število „pismenih“ jezikov povzpne na 70 do 76¹², medtem ko so bili abecedniki izdani v 90 jezikih.¹³ Zmanjšanje števila „pismenih“ jezikov oziroma nihanje tega števila v zadnjih desetletjih gre v nemajhni meri prav na račun jezikov malih narodov Sibirijske in Daljnega vzhoda. O upravičenosti in „prostovoljnosti“ teh gibanj so redki pogumni sovjetski jezikoslovci sprožili polemično razpravo, ki pa je, kot kaže, s smrtjo pomembnega jezikoslovca V. A. Avrorina skorajda zamrla.¹⁴

Sibirijo in Daljni vzhod so Rusi začeli naseljevati že v začetku 17. st., večji pritok priseljencev se je začel po zemljiški reformi l. 1861 in ob graditvi transsibirske železnice (1891–1905). Danes živi na tem velikanskem prostoru, ki obsega 12,8 mil. km², okrog 28 mil. ljudi; Rusov je kar 24 mil., Ukrajincev 1 mil. in staroselskega prebivalstva okrog 1,25 mil. Mongolom sorodnih Burjatov je po zadnjem popisu 353 tisoč; v turkotatarsko skupino spadajo Jakuti (328 tisoč), Tuvinci (166 tisoč), ki predstavljajo nekoliko izoliran jezikovni otok, Hakasi (71 tisoč), Altajci (60 tisoč), Šorci (16 tisoč), sibirski Tataři (Čulimski, Barabinski in Kamasinski – okrog 100 tisoč), Tuvincem sorodni maloštevilni Tofalari (800).

Poleg tega je v brošuri z rezultati popisa l. 1979 poimensko naštetih še 22 „narodnosti Severa, Sibirijske in Daljnega vzhoda“, od katerih smo Dolgani (5100) spadajo v turkotatarsko skupino (živijo visoko na severu, v porečju reke Hatange), medtem ko vse ostale uvrščamo v tunguško–mandžursko, ugrofinsko, samodijsko in paleoazijsko jezikovno skupino. Teh 22 narodov šteje komaj 158 tisoč ljudi, medtem ko jih je l. 1970 bilo 153 tisoč.

V razpredelnici si oglejmo tudi, kolikšen odstotek pripadnikov posameznih narodov je ohranil svoj materin jezik in koliko ljudi aktivno obvlada ruščino kot drugi jezik.

Narodnost	Število leta 1970 (v tisočih)	Število leta 1979 (v tisočih)	Ohranilo materin jezik (v %)		Obvlada ruščino kot drugi jezik (v %)
			1970	1979	1979
Nenci	29	30	83,4	80,4	64,2
Evenki	25	28	51,3	43,1	54,4
Hanti	21	21	68,9	67,8	52,8
Čukči	14	14	82,6	78,3	61,3
Eveni	12	12	56,0	56,7	52,0
Nanajci	10	10,5	69,1	55,8	49,4
Korjaki	7,5	7,9	81,1	69,1	60,8
Mansi	7,7	7,6	52,4	49,5	40,7
Dolgani	4,9	5,1	89,8	90,0	72,9
Nivhi	4,4	4,4	49,5	30,6	26,9
Selkupi	4,3	3,6	51,1	56,6	46,6
Ulči	2,4	2,6	60,8	38,8	33,2
Saami	1,9	1,9	56,2	53,0	49,7
Udegejci	1,5	1,6	55,1	31,0	26,5
Eskimi	1,3	1,5	60,0	60,7	53,7
Itelmeni	1,3	1,4	35,7	24,4	20,7
Oroči	1,1	1,2	48,6	40,6	20,4
Keti	1,2	1,1	74,9	61,0	53,5
Nganasani	1,0	0,9	75,4	90,2	71,3
Jukagiri	0,6	0,8	46,8	37,5	34,3
Aleuti	0,4	0,5	21,8	17,7	15,0
Negidalci	0,5	0,5	53,3	44,4	37,7

V posameznih pregledih so omenjeni še Oroki, Enci, Kereki in Aljutorci (v starejših tudi Čuvanci, ki so se zliili s Čukči), ki jih navadno obravnavajo le kot etnične skupine in njihovega števila običajno posebej ne navajajo.

Oglejmo si, kako so ti mali narodi razvrščeni v jezikovnem pogledu in kje živijo.

Kar osem jezikov spada v **tunguško-mandžursko skupino**: evenski, evenkovski, nanajski, negidalski, ulški, udegejski in jezika Oročev in Orokov. Samo prvi trije so „pismeni“. Evenki (staro ime — Tunguzi) živijo na prostranem ozemlju, ki sega od desnih pritokov Zgornjega Oba na zahodu do Ohotskega morja na vzhodu, od Pribajkalja na jugu do Ledenege oceana na severu. Zanimivo je, da jih tretjina (nad 9 tisoč) priznava za materin jezik jakutščino, ker pač že dolgo živijo med Jakuti. L. 1930 je bilo formirano Evenkovsko nacionalno (po ustavi 1977.l.: avtonomno) okrožje.

Evenkom sorodni so Eveni (staro ime — Lamuti), ki živijo vzhodno od Jakutov, predvsem v magadanski pokrajini. Več kot tisoč Evenov ima za materin jezik jakutščino.

Negidalci (lastno poimenovanje — Elkan Beienin) živijo ob rekah Amgun in Amur. Po izvoru so to Evenki, ki so se pomešali z Nivhi, Nanajci in Ulči.

Nanajci (staro ime — Goldi) živijo ob spodnjem toku Amura in ob desnih pritokih Ussurija. Sami se imenujejo Nanaj—Nani, kar pomeni „tukajšnji človek“. ¹⁵

Ulči so naseljeni ob spodnjem toku Amura, sami si pravijo Nani.

Oroči (pravijo si Napi) in **Udegejci** živijo v ussurijski in habarovski pokrajini. Oroki so doma na vzhodni obali severnega Sahalina in jih je okrog 400. ¹⁶

V zahodni Sibiriji so se že zelo zgodaj oblikovale etnične skupnosti uralske jezikovne družine. Vanjo spadajo ugrofinski in **samodijski jeziki**. Od prvih sestavljata

posebno skupino jezika **Hantov in Mansov** (pred revolucijo Ostjakov in Vogulov), precej sorodnih narodov, ki ju imenujejo tudi obski Ogri (Ugri). Od svojih daljnjih sorodnikov Madžarov so se menda ločili že v 1. tisočletju pred našim štetjem. ¹⁷ Hanti živijo ob Obu, Irlišu in njunih pritokih v Jamalsko-nenškem in Hantsko—manskem avtonomnem okrožju tjumenske pokrajine, pa tudi v tomski pokrajini. Mansi so naseljeni v porečju Oba, predvsem ob njegovih levih pritokih Kondi, Sosvi in v okolici mesta Berezova. Hanti se delijo na tri ločene etnične skupine, ki se med sabo razlikujejo tudi po jeziku. Številna so narečja, ki se še naprej členijo na posamezne govore, kar je predstavljalo resno težavo pri formiranju knjižnega jezika. „Pismeni“ so zato postali kar štirje dialekti hantskega jezika. ¹⁸ Po revoluciji je tudi jezik Mansov postal knjižni jezik.

Saami (Laponci, tudi Loparji) so potomci najstarejšega prebivalstva severne Evrope. Njihov jezik predstavlja med ugrofinskimi jeziki posebno skupino. Saami živijo razpršeni med Rusi na polotoku Kola, kar skupaj z narečno razčlenjenostjo pospešuje asimilacijske procese. V letih 1933—35 so jezikoslovci ustvarili pisavo tudi zanje, izdali so abecednike in druge učbenike, vendar so že po nekaj letih vse to opustili, češ da so Laponci večinoma dvojezični in jim sploh ni do literature v lastnem jeziku.

Za štiri **samodijske narode** so do l. 1938 uporabljali ime **Samojedi**. To so Nenci (staro ime — Juraki), Enci (Jenisejski Samojedi), Nganasani (Tavgijski Samojedi) in Selkupi (Ostjaški Samojedi). Ozemlje, ki ga naseljujejo, se razteza od Kolskega polotoka na zahodu do reke Hatange na vzhodu. Najštevilnejši **Nenci** so nastali pri zlitju samodijskih jelenorejcev, ki so prišli z juga, in staroselcev s severa, sorodnih Saamom. Etnonim Nenec pomeni „človek“. Od leta 1932 imajo Nenci tudi svojo pisavo, v svojem jeziku izdajajo učbenike, slovarje, izvirno in prevodno literaturo, celo časopis. So najštevilnejši med vsemi severnimi narodi.

Med najmanjšimi pa so Nencem sorodni **Enci**, ki živijo blizu Dudinke v Tajmirskega avtonomnem okrožju (sami se imenujejo Mandu), in gozdni Enci (Pe—Baj). Skupaj jih je menda okrog 300. ¹⁹ V povojnih popisih niso omenjeni.

Selkupi poseljujejo obširno ozemlje med rekama Ob in Jenisej. Najbolj strnjena skupina Selkupov — jelenorejcev živi v Jamalsko-nenškem avtonomnem okrožju. Selkupsk jezik sodi sicer med „pismene“, vendar so v njem izdali samo abecednike, ki jih že več kot deset let ne ponatiskujejo več. ²⁰

Nganasani (sami se imenujejo Nja) so najsevernejši narod Evrazije in so naseljeni v Tajmirskega (Dolgansko-nenškega) avtonomnem okrožju med rekama Pjasino in Hatango. Do nedavnega so živeli dokaj izolirano. Njihov jezik je med najslabše raziskanimi v Sibiriji. ²¹

Paleoazijske jezike delijo na dve skupini. V prvo, čukotsko-kamčadalsko, združujejo jezikoslovci čukotski, korjaški, itelmenski, aljutorski in kereški jezik.

Čukči živijo večinoma v Čukotskem avtonomnem okrožju na skrajnem severovzhodu Azije. Sami sebi pravijo Luoravet Lani („pravi ljudje“), medtem ko beseda Čukči izvira iz „Čauču“, kot so se imenovali nomadski Čukči, ki so živeli predvsem od jelenov (za razliko od lovcev na kite in druge morske živali). Od l. 1931 se njihov jezik uveljavlja tudi v literaturi, v njem izdajajo časopis, uporabljajo ga v prvih treh letih šolanja (pri pouku predmeta čukotski jezik).

Korjaki (Nymyllani) poseljujejo severozahodni del Kamčatke v Korjaškem avtonomnem okrožju, kjer predstavljajo 16,3 % prebivalstva. Podobno kakor Čukči se tudi oni delijo na nomadske in primorske. Korjaški jezik je v 30-ih letih sicer dobil svojo pisno podobo, vendar v njem le poredkoma izide kakšna knjiga.

Itelmeni (nekdanj Kamčadalci) živijo na zahodni obali Kamčatke. Danes so med najbolj asimiliranimi severnimi narodi. Njihova pisava je bila ustvarjena l. 1932 in je doživela podobno usodo kot pri Saamih.

Aljutorski jezik imenujejo včasih tudi dialekt korjaščine.²² Aljutorci so namreč korjaški sosede. V popisu l. 1926 jih je bilo okrog 2.000.

Kerekov je okrog 500 in so sorodni Korjakom in Čukčem. Z zadnjimi živijo pomešano in se z njimi stapljajo.

V drugo skupino paleoazijskih jezikov uvrščajo eskimščino in aleutščino. Sovjetski Eskimi živijo v nekaterih naseljih na jugovzhodni obali Čukotke in na otoku Vrangla. L. 1932 so zanje ustvarili posebno pisavo v latinici, ki so jo l. 1937 zamenjali s cirilico. Eskimski knjižni jezik igra relativno pomembno vlogo v razvoju kulture in prosvete te male narodnosti.

Aleuti (sami se imenujejo Unangan) živijo na dveh Komandorskih otokih ob vzhodni obali Kamčatke, kamor so jih preselili z Aleutskih otokov v začetku 19. stol., ko je bilo to otočje še ruska posest.

Na sovjetskem Severu prebivajo še trije mali narodi, katerih jeziki se izrazito ločijo od vseh ostalih: Nivhi, Jukagiri in Ket.

Nivhi (staro ime — Giljaki) so staroselci severnega Sahalina in ustja Amura. Imajo svojo pisavo (od l. 1932) in v njihovem jeziku občasno izhajajo knjige domačih književnikov.

Jukagiri spadajo med najmanjše narode Severa. Živijo v spodnjem toku reke Kolime in v tundri v porečju Alazeje (v Jakutski ASSR in v magadanski pokrajini). Znanstveniki menijo, da so najstarejši prebivalci severovzhodne Sibirije. Njihovi predniki so bili vse do 13. st. neolitski lovci in ribiči, živeli so na precej večjem ozemlju zahodno od Kolime, vendar so jih naprednejši Tunguzi (Evenki) deloma potisnili na severovzhod, deloma pa iztrebili ali asimilirali. Nekateri so se stopili tudi z Rusi, Jakuti in Čukči, nemalo so jih že v 17. st. iztrebili ruski kolonizatorji. Ime Jukagir je tunguškega izvora, sami se namreč imenujejo Oduli in Vaduli.²³

V srednjem toku Jeniseja, v porečju Podkamenne Tunguske, živijo Ket, katerih jezik je za lingviste še posebno zanimiv zaradi arhaičnosti in določenih podobnosti z jeziki ameriških Indijancev. Podobnost z Indijanci potrjujejo tudi rezultati antropoloških raziskav. Pred revolucijo so jih imenovali Jenisejski Ostjaki, ime Ket pa v njihovem jeziku pomeni „človek“. V 30-ih letih so jezikoslovci tudi zanje ustvarili pisavo, vendar je doživela isto usodo kot pri Saamih, Itelmenih, Udegejcih in Aleutih.

Do druge polovice 19. st. so obstajala še Ketom sorodna plemena (Arini, Assani, Kotti), ki pa so izumrla.²⁴

Bogato ljudsko izročilo in mite narodov Severa so nekateri popotniki, predvsem pa politični izgnanci zapisovali in raziskovali že pred Oktobrsko revolucijo. Takšni izgnanci, ki so pozneje postali veliki znanstveniki, so bili zlasti V. G. Bogoraz (Tan), V. I. Johelson, L. Ja. Šternberg, ki so priobčili mite, šamanske, obredne in

lirične pesmi in pravljice Čukčev, Jukagirov, Giljakov (Nivhov), Korjakov, Aleutov in Lamutov (Evenov), sestavili prve slovarje in slovnice njihovih jezikov.

V 20-ih letih je sovjetska vlada vsestransko podprla sibirskie narode pri dvigu njihovega gospodarstva in kulture. Na leningrajskih visokih šolah so začeli pripravljati učiteljske kadre za večino severnih jezikov, največ seveda iz vrst severnjakov samih. L. 1930 so v Leningradu ustanovili Inštitut narodov Severa, ki je v nekaj letih ustvaril pisave za 14 jezikov: saamskega, nenškega, manškega, hantskega, selkupskega, ketskega, evenkovskega, evenskega, nanajskega, udegejskega, čukotskega, korjaškega, nivškega in eskimskega. V 30-ih letih bi omenjeni jeziki tako morali postati učni jeziki v prvih dveh razredih osnovnih šol, medtem ko naj bi jih kot posebne predmete poučevali v vseh razredih. Saamski, ketski in udegejski jezik so opustili že po kratkotrajnih poskusih, prav tako tudi jezike Selkupov, Korjakov in Nivhov, medtem ko so drugih osem uporabljali še do začetka 60-ih let, ko se je začel nov val izrivanja sibirskih jezikov iz šol. Po podatkih, ki jih je l. 1972 objavila revija „Narodnoe obrazovanie“ (štev. 12)²⁵, je položaj sibirskih jezikov v šolah naslednji:

JEZIK	UPORABLJA SE KOT UČNI JEZIK V PRIPRAVLJALNEM RAZREDU	POUČUJE SE GA KOT PREDMET
Manški	ne	od 0 do 1. raz.
Nenški	da	od 0 do 3. raz.
Hantski (v treh dialektih)	ne	od 0 do 1. raz.
Čukotski	ne	od 0 do 3. raz.
Evenski	ne	od 0 do 1. raz.
Evenkovski	ne	od 0 do 3. raz.
Eskimski	ne	samo 0 (= pripravljalni razred)

Omenjen ni jezik Nanajcev, ki ga drugi viri sicer uvrščajo v „privilegirano“ skupino.

Niti najmanjšega dvoma ni, da je v ozadju ukrepov v zvezi s krčenjem vloge jezikov malih (in tudi nekoliko večjih) sibirskih narodov velikodržavna politika, ki iz desetletja v desetletje čedalje bolj ruši demokratično stavbo leninske nacionalne politike, ki je nekoč zatiranim in izumirajočim ljudstvom in narodom začrtala tako spodbudno perspektivo. Že 15 do 20 let v Sovjetski zvezi izvajajo politično in ideološko akcijo prepričevanja zlasti neruskega dela prebivalstva (l. 1979 ga je bilo 47,6 %), da brez temeljitega znanja ruščine ne more več shajati noben izobražen sovjetski državljani, če hoče enakopravno sodelovati v komunistični izgradnji. Posledica takšne usmeritve je ukinjanje nacionalnih jezikov avtonomnih (le deloma tudi zveznih) republik, pokrajin in okrožij v šolah in uvajanje ruskega učnega jezika, prav tako pa tudi zmanjševanje knjižne in časopisno-revijalne produkcije v teh jezikih.²⁶ Trdijo namreč, da so mali narodi že prevzeli jezike svojih številčnejših sosedov (v večini primerov gre za ruščino) ali pa so na pragu takšnega prehoda, saj se menda prostovoljno odpovedujejo svojemu materinemu jeziku.

Skupina jezikoslovcev in etnologov iz inštituta za zgodovino, filologijo in filozofijo sibirskega oddelka akademije znanosti ZSSR je zato že l. 1964 pomislila, da

bi začeli načrtno zbirati objektivne in reprezentativne podatke o realnem sorazmerju med neruskimi jeziki in ruščino na vseh področjih sodobnega življenja vseh neruskih narodov v državi. Po natančnih pripravah so v letih 1967–69 izvedli obširno anketiranje sibirskih staroselcev. Narode z manj kot tisoč pripadniki so anketirali v celoti, dva najštevilčnejša naroda – Burjate in Jakute (vsak od njih šteje nad 200 tisoč članov) samo 2,5 odstotno, ostale pa v obratnem sorazmerju z njihovim številom. Skupno število anketirancev je znašalo 58 tisoč ali 7 % vaškega prebivalstva 31 sibirskih narodov. Anketne liste (na vsakem je bilo 38 vprašanj) naj bi obdelali računalniško, vendar jih niti do leta 1975 niso.²⁷ Zakaj ne – uradnega odgovora na to nisem našel. Toda V. A. Avrorin, eden od vodij in pobudnikov anketiranja, pravi, „da je že samo dejstvo, da se izvaja sociolingvistična raziskava, ko še niso bili znani niti predhodni rezultati, odigralo določeno vlogo v tekoči jezikovni politiki do vrste malih narodov skrajnega Severa naše države. . . . Na pobudo funkcionarjev vrste sibirskih nacionalnih okrožij so vladni organi Ruske federacije rešili vprašanje razširitve funkcij materinščine v življenju narodov Severa, med drugim so v šole Evenkov, Evenov, Čukčev, Nencev, Hantov in Mansov ponovno uvedli poučevanje v materinščini pri predmetu materin jezik.“²⁸

Ker so jih računalniški strokovnjaki pustili na cedilu, so avtorji ankete ročno opravili izračune za manjše število narodov, in sicer so obdelali dva vprašanja: kateri učni jezik želijo in ali želijo, da se materin jezik poučuje samo kot predmet. Rezultati so bili naslednji:

Narod	Materin jezik kot učni jezik			Materin jezik kot predmet		
	za	proti	ni odgovora	za	proti	ni odgovora
Hanti	28,0	52,0	20,0	50,5	29,0	20,5
Mansi	22,0	54,0	24,0	34,5	37,5	28,0
Nenci	16,0	49,5	34,5	32,5	31,0	36,5
Dolgani	49,0	47,0	4,0	87,5	9,5	3,0
Evenki	46,0	39,0	15,0	77,0	6,0	17,0
Selkupi	18,5	65,0	16,5	33,0	40,0	27,0
Keti	39,5	58,0	2,5	55,0	25,0	20,0
Nganasani	12,5	66,5	21,0	59,0	15,0	25,5

Treba je upoštevati, da pri sibirskih Nencih, pri večini skupin Hantov, pri Dolganih, Selkupih, Ketih in Nganasanih materin jezik iz različnih razlogov nikoli ni bil niti učni jezik niti predmet učenja. Samo Evenki, Mansi in del Hantov so imeli možnost primerjati učenje v materinem jeziku z učenjem brez njega.

Pozornost priteguje posebno dejstvo, da se je velik del anketirancev vzdržal pri odgovorih na vprašanja, sklicujoč se na svojo nepoučenost. Pogosto so popisovalci dobili odgovor: „Učeni ljudje ste, vi bolje veste. Če vi ne veste, kako je boljše, kako naj potem vemo mi!“ Na vprašanje, zakaj si želijo pouka materinega jezika, so skoraj vsi odgovorili, da ne bi radi, da bi njihovi otroci pozabili jezik svojih prednikov.

Danes je bera literarnega in drugega ustvarjanja pri malih narodih Severa že dokaj bogata. Čukotskega pisatelja Jurija Rytueua, ki piše čukotsko in rusko, prevajajo po vsem svetu. Zasloveli so tudi Nivh Vladimir

Sangi, Jukagira Tekki Odulok in Semjon Kurilov, Nenca Tyko Vylka in Leonid Lapcu, Korjak Keca Kekketyn, Mans Juvan Šestalo, Nanajec Grigorij Hodžer, Evenk Alitet Nemtuškin, Udegejec Džansi Kimonko in še marsikateri. Nekateri med njimi pišejo v ruščini, drugi v svojih jezikih. L. 1973 je tako izšla prva pesniška zbirka v dolganskem jeziku avtorice Ogdo Aksjonove. Iz vrst pripadnikov severnih narodov je prišlo tudi lepo število znanstvenikov. Znani so: Evenk Vasilij Uvačan, prvi doktor znanosti med Severjani, Gavril Kurilov, jukagirski jezikoslovec, ki sestavlja jukagirsko-ruski slovar, Nivh Čuner Taksami, ugleden sovjetski etnolog, in še več drugih doktorjev in kandidatov znanosti, zdravnikov, profesorjev in drugih intelektualcev. Večinoma je to generacija, ki je svojo zgodnjo mladost preživela v dobi, ko je civilizacija šele začenjala svoj nagli pohod med severne narode in so domači jeziki igrali še dokaj pomembno vlogo pri prosvetljevanju sibirskih staroselcev – lovcev, ribičev, jelenorejcev ipd. V zadnjih desetletjih, ko pospešeno odkrivajo in začenjajo izkoriščati sirska naravna bogastva, predvsem nafto in plin, se vpliv ruskega jezika in kulture na domače prebivalstvo skokovito povečuje, asimilacija je čedalje hujša in ogroža obstoj malih jezikov. Posebno hitro prodira ruščina med Nivhe, Udegejce, Ulče, Kete in celo med številčnejše Evenke, Nanajce in Korjake, medtem ko so Aleuti in Itelmeni prevzeli ruščino že skoraj v celoti. Relativno dobro ohranjajo svoj jezik Čukči, Nenci, Dolgani, Hanti in Nganasani, dokajšnjo žilavost pa izkazujejo tudi Eveni, Eskimi, Mansi in Saami. Obstoj domačih jezikov in s tem v bistvu tudi staroselskih narodov je v nemajhni meri odvisen tudi od nacionalno-jezikovne politike države, ta pa v danem primeru ni naklonjena trajnejšemu ohranjanju jezikovne razdrobljenosti.

Znano je, da so zlasti v zadnjem desetletju sovjetski teoretiki nacionalnega vprašanja posvetili izjemno pozornost „formiranju nove zgodovinske skupnosti ljudi – sovjetskega ljudstva“. Trdijo sicer, da ta skupnost ni niti nacionalna niti etnična, temveč internacionalna, socialno-politična, pogojujejo pa jo enotno gospodarstvo in socialna sestava, enotna mnogonacionalna država in marksistično-leninistična ideologija. Naj so te teoretične formulacije videti še tako nedolžne in demokratične, praksa vendarle kaže, da pojem internacionalizma sovjetske oblasti najtesneje povezuje s silovitim širjenjem vloge ruskega jezika na vseh področjih življenja neruskih, posebno še manjših in mlajših narodov. V politični propagandi je izredna pozornost namenjena potrebi po boju s t. i. buržoaznim nacionalizmom (izključno med neruskimi narodi), skoraj neogibno pa je tudi poudarjanje posebnega mesta in vloge ruskega jezika, ruskega naroda in celo ruskega značaja.

Prav zato vzbujajo pozornost besede, ki jih je Jurij Andropov izrekel na seji prezidija Vrhovnega sovjeta 12. januarja 1983. Opozoril je, da „morajo sovjeti (kot organi oblasti v SZ – op. S. T.) pri reševanju vprašanj državne in socialno-kulturne izgradnje konkretnije in globlje upoštevati nacionalno specifiko, bolj skrbeti za vsestranski razvoj vseh narodov in narodnosti, zlasti še malih narodov.“ Poudaril je, da „je treba v praksi neomajno odstranjati sleherne odklone od leninske nacionalne politike, dosledno zagotavljati popolno enakost sovjetskih ljudi vseh narodnosti.“

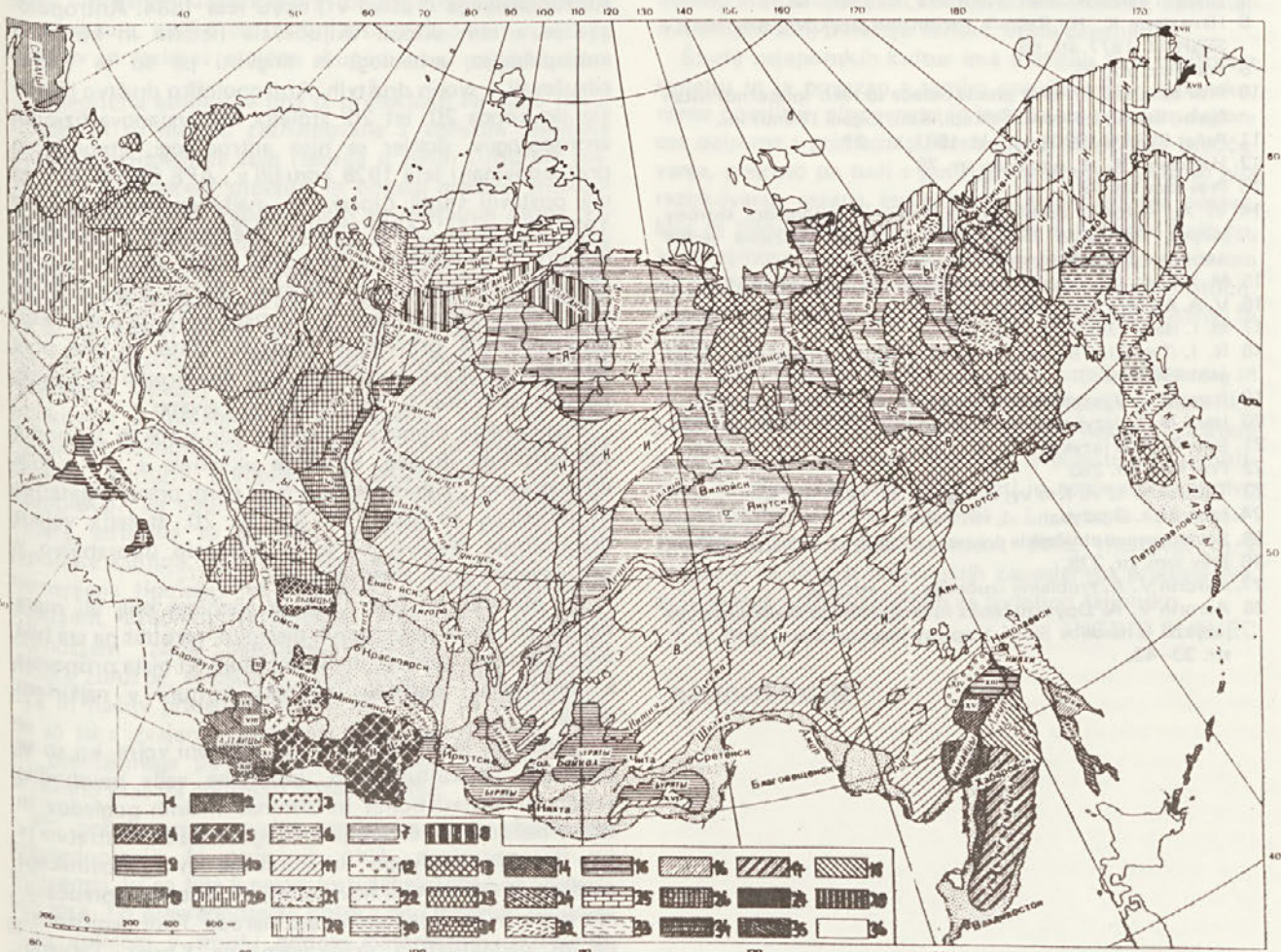
Prezidij Vrhovnega sovjeta je sprejel s tem v zvezi tudi sklep, ki med drugim naroča sovjetom, naj „posvečajo

stalno pozornost povečevanju blagostanja in kulture delovnih ljudi ob skrbnem upoštevanju posebnosti vsake od zveznih republik, interesov vseh narodov in narodnosti države." Sovjeti naj tudi namenjajo „več pozornosti razvoju ljudske umetne delavnosti in obrti... . . . vztrajno naj razvijajo sodobne oblike in metode dela pri bogatitvi nacionalnih kultur in izkoriščanju najboljšega, kar nudijo duhovna dediščina in tradicije vsakega od

narodov naše države." Sklep poudarja tudi, da je nujno potrebno sprejeti ukrepe, ki naj bi omogočili, „da bodo v razmerah mnogonacionalne sestave zveznih in avtonomnih republik vse narodnosti ustrezno zastopane v sovjetskih telesih“.

Besede Andropova in sklepi najvišjega predstavnškega telesa države resda ne pomenijo preobrata v nacionalni politiki, vsebujejo pa nove poudarke. To pa ob dejstvu, da so nekatere standardne formulacije o odnosu do nacionalnega tokrat izostale, morda le naznanja določen premik v sovjetskih pogledih na občutljivo področje družbeno-politične stvarnosti v državi.

Etnična karta Sibiriije; iz knjige Istorija Sibiri, Moskva 1966

Opomba: 1. Danes so etnične skupine, na karti označene s številkami III – VII, znane pod skupnim imenom Hakasi, tiste pod številkami VIII – XII – pa kot Altajci. 2. Karta je sestavljena na podlagi karte iz začetka XX. stol., kjer so se ohranila stara imena mest.

I – Ta'ari	X – Čelkanci
II Teleuti	XI – Telesi
III Kizilci	XII – Telengiti
IV Kačinci	XIII – Ulči
V Kojbali	XIV – Negidalci
VI Sagajci	XV – Samagiri
VII Beltiri	XVI – Evenki
VIII – Tubalari	XVII – Eskimi
IX – Kumandinci	

OPOMBE:

- 1 V sestavku uporabljam rezultate popisa prebivalstva ZSSR 17. januarja 1979, objavljene v brošuri *Naselenie SSSR*, Moskva 1980.
- 2 V. I. Kozlov. *Nacionalnosti SSSR*, M. 1975, str. 32.
- 3 To številko omenja S. I. Bruk v spodaj omenjeni knjigi, drugi avtorji navajajo nižje številke. V brošuri *Spisok narodnostej SSSR* (Leningrad, AN SSSR 1927) je naštetih 169 enot.
- 4 *Sovremennye etničeskie processy v SSSR*, M. 1977, str. 485
- 5 S. I. Bruk. *Naselenie mira. Etno-demografičeskij spravočnik*, M. 1981, str. 218. Pri zadnjih treh popisih niso poimensko naštetih prav vsi narodi, kajti nekateri so zajeti pod oznako „ostale narodnosti“.
- 6 Prav tam, str. 218
- 7 „Jazyki narodov SSSR“, tom I–V, M. 1966–68.
- 8 Hanazarov K. H. „Rešenie nacionalno-jazykovej problemy v SSSR“, M. 1977, str. 65.
- 9 Prav tam, str. 76.
- 10 Prav tam, str. 77. Brez pisane besede so tako (pretežno) ostali Nivhi, Saami, Itelmeni, Selkupi, Ketj, Cigani (Romi) idr.
- 11 Pečat SSSR v 1980 godu. M. 1981, str. 27
- 12 Hanazarov K. H., om. delo, str. 79.
- 13 Prav tam, str. 79.
- 14 V. A. Avrorin. *Problemy izučeniya funkcionalnoj storony jazyka*, Leningrad 1975, zlasti poglavje „Blizajšie sudby nacionalnyh jazykov“, str. 210–242.
- 15 M. I. Isaev. *O jazykah narodov SSSR*, M. 1978, str. 150.
- 16 V. A. Avrorin, om. delo, str. 254
- 17 M. I. Isaev. Om. delo, str. 171.
- 18 N. I. Tereškin. *Slovar vostočno-hantyjskih dialektov*, Leningrad 1981, str. 3.
- 19 Isaev M. I. *O jazykah narodov SSSR*, str. 178.
- 20 Isaev M. I. *Jazykovoje stroitelstvo v SSSR*, M. 1979, str. 226.
- 21 Isaev M. I. *O jazykah ...*, str. 178.
- 22 Prav tam, str. 265
- 23 Tugolukov V. A. *Kto vy, Jukagiry?* M. 1979, str. 5.
- 24 Isaev M. I. *O jazykah ...*, str. 208.
- 25 *Sovremennye etničeskie processy v SSSR*, M. 1977, str. 272.
- 26 Prav tam, str. 279.
- 27 Avrorin V. A. *Problemy izučeniya ...*, str. 232.
- 28 Avrorin V. A. *Opyt izučeniya funkcionalnogo vzaimodejstviya jazykov u narodov Sibiri. Voprosy jazykoznanija*, 1970, št. 1, str. 33–43.

SILVOTORKAR

KNJIŽNA POROČILA

JAPONSKA ETNOLOGIJA

(„Ethnology in Japan, Historical Review 1967 by the Japanese Society of Ethnology.“ K. Shibusawa Memorial Foundation for Ethnology, Tokyo, 1968.)

Delo je drugi pregled razvoja japonske etnologije, prvi je izšel leta 1966, in je za nepoznavalce tujih manjših nacionalnih etnologij prav gotovo dragoceno branje informativnega značaja. Japonske etnologe sicer kdaj pa kdaj

srečamo udeležene predvsem pri nekaterih raziskavah ameriških kulturnih antropologov in britanskih socialnih antropologov, manj pa vemo, kaj se dogaja v japonski nacionalni etnologiji, katera področja spodbujajo največje zanimanje preučevanja in zakaj.

Japonsko etnološko društvo je kot ena osrednjih etnoloških ustanov skušalo z zgodovinskim pregledom razvoja stroke in predstavitev tematskih področij vsaj bežno približati položaj etnologije in sorodnih ved. Sorodnih ved zato, ker se je japonska etnologija že v svojih začetkih v 80. letih 19. stoletja povezovala z nekaterimi drugimi vedami in v določenih obdobjih z njimi tesneje sodelovala. Prvič je javno nastopila v okvirih Antropološkega društva v Tokyu leta 1884. Antropologija je v tem sklopu vključevala fizično in kulturno antropologijo, arheologijo in lingvistiko pa so se tokrat združevali v svojih društvih. Antropološko društvo je bilo vse do konca 20. let 20. stoletja bolj ustanova fizičnih antropologov, dokler se niso antropologi, etnologi in prazgodovinarji leta 1928 združili v „APE Circle“ in si za cilj postavili študij človeka v „najširšem smislu“. Leta 1934 pa se je „APE Circle“ preimenoval v Japanese Society of Ethnology, ki je postal center za preučevanje Japonske in Japoncev. Društvo so se priključili še sociologi in zgodovinarji in vsi tisti, ki jih je kakor koli zanimal študij primitivnih ljudstev. Zato so bile prve terenske raziskave opravljene med domorodci na Sahalinu, Kurilskih otokih, Mikroneziji in Tajvanu.

Preučevanje domače kulture je bilo v rokah Japonske folkloristične družbe, ki se je ukvarjala s t. i. „folk ethnography“. Čeprav je bilo med njimi precej amaterjev in učiteljev, so zbrali od 30. let 20. stoletja veliko dragocenega gradiva, ki se je pokazalo uporabljivo v preučevanjih po 2. svetovni vojni.

Za obdobje do leta 1945 je značilen bolj ali manj neodvisen razvoj posameznih disciplin, rezultat pa sta bila drobnjakarsko zbiranje in raziskovanje, ki nista prispevala k celotnemu pregledu japonske kulture v najširšem smislu.

Položaj se je spremenil po 2. svetovni vojni, ko so se družbene in kulturološko usmerjene vede osvobodile prejšnjih militarističnih in ultranacionalnih pogledov in vere v božanski izvir cesarja in njegove dežele. Potrebna je bila revizija predvsem arheološkega in zgodovinskega gradiva, hkrati pa tudi novi temelji in izhodišča preučevanja izvira in razvoja japonskega naroda. Tudi nemožnost, da bi nadaljevali z raziskavami na Koreji, Tajvanu, Sahalinu in v Južnem morju, je pomenila vrnitev na domača tla.

Spodbuda pa ni prišla samo iz spremenjenih političnih razmer in načelno revidiranih nazorov, temveč tudi s strani ameriških antropologov (v okviru Civil Information and Education Section of the Occupying Forces, 1946), ki so začeli z raziskavami v japonskih ruralnih skupnostih. Tako so prišli Japonci v stik z usmeritvami ameriških kulturnih antropologov, ki so zaznamovale nadaljnji razvoj japonske etnologije, ki pa je sčasoma postala kritična do ameriških izsledkov. To se je najbolj jasno pokazalo ob izidu dela R. Benedict „The Crisantemum and the Sword“. Kljub temu je prav to delo spodbudilo javno zanimanje za etnološka spoznanja, ki presegajo zbiranje črepij in opisovanje eksotičnih običajev.

Začela je prevladovati težnja po samorazkrivanju kompleksnosti svojega ljudstva in prav želja za celovito